

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.985.7

Авраменко Світлана Михайлівна

*кандидат юридичних наук,
адвокат*

Авраменко Светлана Михайловна

*кандидат юридических наук,
адвокат*

Avramenko Svetlana

*Candidate of Law,
Lawyer*

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, ЗА
ФАКТОМ ВЧИНЕННЯ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ
ОСОБЕННОСТИ НАЧАЛА ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ ПО
ФАКТУ СОВЕРШЕНИЯ РАЗВРАЩЕНИЯ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ
PECULIARITIES OF THE BEGINNING OF PRE-INVESTIGATION
INVESTIGATION ON THE INJURY OF MINISTER**

Анотація. У статті розкриваються особливості початку досудового розслідування, за фактом вчинення розбещення неповнолітніх. Надається перелік відомостей, які необхідно внести до Єдиного реєстру досудового розслідування. Наводиться перелік приводів для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування. Розкривається питання створення слідчої-оперативної групи, засади її функціонування, аналізується її склад. З'ясовується, що до слідчої-оперативної групи в обов'язковому порядку входять слідчий (старший СОГ), співробітник оперативного підрозділу та спеціаліст-криміналіст. До складу СОГ, яка виїздить на місце вчинення кримінального правопорушення проти

статевої недоторканості особи, в обов'язковому порядку включається слідчий територіального підрозділу Національної поліції, який спеціалізується на розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії (є старшим СОГ), а також при необхідності кінолог зі службово-розшуковою собакою, психолог. У статті доводиться твердження, що для ефективного розслідування розбещення неповнолітніх, доцільно проводити розподіл службових обов'язків не лише за допомогою закріплення відповідних функцій, а й шляхом введення до штатних розписів спеціалізованих відділів в обласних та міських управліннях, а у районних відділеннях Національної поліції варто включити до штатного розпису слідчих, що спеціалізуються на розслідуванні статевих злочинів. Розкриваються принципи за якими має діяти слідчо-оперативна група, зокрема: законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; публічність; розумність строків; мова, якою здійснюється кримінальне провадження. Крім того, у статті з'ясовані основоположні засади взаємодії слідчого з оперативними працівниками.

Ключові слова: розбещення неповнолітніх, ЄРДР, досудове розслідування, СОГ.

Анотація. В статтє раскрываються особенности начала досудебного расследования по факту совершения развращения несовершеннолетних. Предоставляется перечень сведений, которые

необходимо внести в Единый реестр досудебного расследования. Приводится перечень поводов для внесения сведений в Единый реестр досудебного расследования. Раскрывается вопрос создания следственной-оперативной группы, основы ее функционирования, анализируется ее состав. Выясняется, что в следственные-оперативные группы в обязательном порядке входят следователь (старший СОГ), сотрудник оперативного подразделения и специалист-криминалист. В состав СОГ, выезжает на место совершения уголовного преступления против половой неприкосновенности личности, в обязательном порядке включается следователь территориального подразделения Национальной полиции, специализирующийся на расследовании уголовных преступлений указанной категории (является старшим СОГ), а также при необходимости кинолога со служебно розыскной собакой, психолог. В статье приходится утверждение, что для эффективного расследования развращение несовершеннолетних, целесообразно проводить распределение служебных обязанностей не только посредством закрепления соответствующих функций, но и путем введения в штатные расписания специализированных отделов в областных и городских управлениях, а в районных отделениях Национальной полиции следует включить в штатное расписание следователей, специализирующихся на расследовании половых преступлений. Раскрываются принципы по которым должен действовать следственно-оперативная группа, в частности: законность; равенство перед законом и судом; уважение человеческого достоинства; тайна общения; невмешательство в частную жизнь; доступ к правосудию и обязательность судебных решений; обеспечение права на обжалование процессуальных решений, действий или бездействия; публичность; разумность сроков; язык, на котором осуществляется уголовное производство. Кроме того, в статье выяснены основополагающие принципы взаимодействия следователя с оперативными работниками.

Ключевые слова: развращение несовершеннолетних, ЕРДР, досудебное расследование, СОГ.

Summary. The article reveals the peculiarities of the beginning of the pre-trial investigation upon the commission of the corruption of minors. The list of information to be included in the Unified Register of Pre-trial Investigation is provided. The list of reasons for entering information in the Unified Register of Pre-trial Investigation is provided. The question of creation of the investigative-operational group, the basis of its functioning, its composition is analyzed. It turns out that the investigative-task force must necessarily include an investigator (senior SOG), a member of the operational unit and a forensic specialist. The SOG, which goes to the place of committing a criminal offense against sexual immunity of a person, must necessarily include an investigator of a territorial unit of the National Police specializing in the investigation of criminal offenses of the specified category (who is a senior SOG), and, if necessary, a cynologist from the service search dog, psychologist. The article argues that in order to effectively investigate the abuse of minors, it is advisable to carry out the distribution of duties not only through the assignment of relevant functions, but also through the introduction in the staffing of specialized departments in the regional and city departments, and in district offices of the National Police to the list of investigators specializing in the investigation of sexual crimes. The principles on which the investigative task force should operate are revealed, in particular: legality; equality before the law and the court; respect for human dignity; secrecy of communication; non-interference with privacy; inviolability of property rights; presumption of innocence and proof of guilt; freedom from self-disclosure and the right not to testify against close relatives and family members; ensuring the right to protection; access to justice and the binding nature of judgments; ensuring the right to appeal against procedural decisions, actions or omissions; publicity;

reasonableness of terms; the language of the criminal proceedings. In addition, the article explains the basic principles of the investigator's interaction with operatives.

Key words: *child molestation, ERDF, pre-trial investigation, SOG.*

Постановка проблеми. Розбещення неповнолітніх один з найбільш латентних злочинів у нашій країні, а навіть коли про його вчинення стає відомо правоохоронним органам не завжди вони оперативно та ефективно починають досудове розслідування, що тягне за собою затягування процесу розслідування, а інколи, безкарність розбещувачів. Дане явище пояснюється відсутністю рекомендацій та роз'яснень практичним працівникам.

Аналіз дослідження даної проблеми. Питання початку досудового розслідування розглядалися такими вченими: В. П. Бахін, Р. С. Белкін, Р. І. Благута, В. К. Весельський, А. В. Іщенко, Ю. Б. Комаринська, В. С. Кузьмічов, Г. А. Матусовський, Л. В. Пономарьов, В. Ю. Шепітько та інші.

Незважаючи, на те що питання початку досудового розслідування не одноразово були предметом дослідження у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, системних наукових досліджень щодо особливостей початку досудового розслідування, за фактом вчинення розбещення неповнолітніх ще не проводилось.

Метою статті є вивчення особливостей початку досудового розслідування, за фактом вчинення розбещення неповнолітніх.

Виходячи з поставленої мети в статті вирішуються наступні завдання:

- розглянути класифікації приводів для внесення відомостей про вчинення розбещення неповнолітніх до ЄРДР;
- з'ясувати особливості створення СОГ;
- розглянути засади діяльності СОГ;

- розглянути принципи взаємодії слідчо-оперативної групи.

Виклад основного матеріалу. Величезна кількість правопорушень з різних причин не знаходять відображення в офіційній статистиці. Статистичні дані про кількість розбещень за поточний рік, слід розглядати як інформацію про рівень виявлення злочинів у цій сфері.

Кримінальне провадження щодо розбещення неповнолітніх розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК України) [3].

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду [2].

На початку кримінального провадження щодо розбещення неповнолітніх до Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

- 1) дату надходження заяви, повідомлення про розбещення неповнолітніх або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення такого злочину;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові потерпілого або заявника;
- 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення розбещення неповнолітніх;

- 4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення розбещення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;
- 5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та розпочав розслідування;
- 7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань.

У Єдиному реєстрі досудових розслідувань автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

Слідчий, уповноважений на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язаний прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова в прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПК України) [2].

Приводом для внесення відомостей про вчинення розбещення неповнолітніх і відповідно початком досудового слідства є:

- заяви чи повідомлення про вчинення цього злочину;
- виявлення вчинення розбещення неповнолітнього під час розслідування інших злочинів;
- самостійне виявлення територіальними підрозділами Національної поліції, з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення цього злочину.

Про розбещення неповнолітніх, за свідченнями слідчих Національної поліції, стає відомо здебільшого із заяв чи повідомлень про вчинення цього злочину (63,2 %) або ж під час розслідування інших злочинів (20,2 %),

рідше у результаті самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення цього злочину (16,6 %) [1, с. 133].

Повідомлення про розбещення неповнолітніх, зазвичай надходять від членів сімей та родичів потерпілих осіб, є випадки подачі заяв органами опіки та піклування, дирекцією дитячих будинків та шкільних закладів. Досить часто заяви про розбещення неповнолітніх надходять від так званих «уважних» сусідів, які помічають прихід дітей до осіб старшого віку без видимих причин. Варто зазначити, що досить часто такі повідомлення від сусідів не мають під собою вагомих підстав.

Відповідно до ст. 214 КПК України ще одним приводом для початку досудового розслідування, є самостійне виявлення слідчим з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [2].

Такі відомості можуть бути отримані: в результаті безпосередньої діяльності слідчого (наприклад, у випадку розслідуванням ним інших злочинів); від оперативних працівників у результаті проведення ними ОРЗ; з інших джерел (повідомлення в мережі Інтернет та інше).

Зазвичай слідчий отримає інформацію про вчинення розбещення неповнолітніх в результаті розслідування інших, більш тяжких злочинів, таких як: зґвалтування; статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості та інші.

Не поодинокими є випадки виявлення розбещення неповнолітніх за допомогою проведення оперативно-розшукової діяльності. Так, у статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено виключні підстави для її проведення. Такими підставами вважається наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- злочин, що готується;

– осіб, які готують вчинення злочину [4].

У разі наявності такого роду інформації, оперативний працівник заводить оперативно-розшукову справу, для перевірки наявної інформації.

У межах заведеної оперативно-розшукової справи оперативний працівник ініціює і проводить відповідні оперативно-розшукові заходи з метою документування розбещення неповнолітніх.

Результативними оперативно-розшуковими заходами виявлення співучасників розбещувача та ймовірних жертв є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та огляд і виїмка кореспонденції.

Для спостереження за особою чи місцем використовують технічні засоби, що дають змогу зафіксувати факти вчинення злочину. Отримані фото- та відеоматеріали можуть бути використані в подальшій ОРД для впізнання осіб, які вчинили злочин, встановлення їх особи та їх розшуку за фотографіями.

Ще одним дієвим засобом є спостереження за «цікавими» для оперативного працівника особами, їх транспортними засобами з метою отримання значущої інформації [4].

У подальшому матеріали оперативно-розшукових справ розглядаються під час оперативної наради для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для внесення їх до ЄРДР [5].

Незалежно від способу виявлення інформації про розбещення неповнолітнього, як ми вже зазначали, всі дані щодо події вносяться до ЄРДР, після чого наказом керівника підрозділу Національної Поліції, погодженого з начальником слідчого підрозділу, створюється слідчо-оперативна група, керівником якої є слідчий, визначений начальником слідчого підрозділу здійснювати досудове розслідування кримінального правопорушення.

СОГ створюються при чергових частинах територіальних підрозділів Національної поліції. Склад цих груп формується з працівників поліції

відповідно до графіка чергування, затвердженого начальником територіального підрозділу Національної поліції та погодженого з начальником слідчого підрозділу. До СОГ в обов'язковому порядку входять слідчий (старший СОГ), співробітник оперативного підрозділу та спеціаліст-криміналіст. До складу СОГ, яка виїздить на місце вчинення кримінального правопорушення проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи, в обов'язковому порядку включається слідчий територіального підрозділу Національної поліції, який спеціалізується на розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії (є старшим СОГ), а також при необхідності кінолог зі службово-розшуковою собакою, психолог.

Завданням СОГ є виявлення, фіксація, кваліфіковане вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, встановлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, причетних до його вчинення [5].

На наш погляд, для ефективного розслідування розбещення неповнолітніх, як й інших статевих злочинів, доцільно проводити розподіл службових обов'язків не лише за допомогою закріплення відповідних функцій, а й шляхом введення до штатних розписів спеціалізованих відділів в обласних та міських управліннях, а у районних відділеннях Національної поліції варто включити до штатного розпису слідчих, що спеціалізуються на розслідуванні статевих злочинів.

Необхідно наголосити на тому, що СОГ повинна діяти на засадах взаємодії, зокрема, до них відноситься: верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне

життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; безпосередність дослідження показань, речей і документів; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; публічність; розумність строків; мова, якою здійснюється кримінальне провадження [2].

Стосовно принципів взаємодії слідчого з оперативними працівниками, то до них належать:

- єдине керівництво й організуюча роль слідчого;
- розподіл компетенції та посадових обов'язків;
- самостійність учасників взаємодії у виборі засобів і методів своєї діяльності;
- самостійність оперативного працівника у виборі методів оперативно-розшукової роботи;
- комплексне використання засобів і методів, що є у розпорядженні слідчого та оперативних працівників;
- незацікавленості суб'єктів кримінального провадження у результаті справи;
- повноцінне використання передових методик, наукових і технічних досягнень у профілактиці, розкритті і розслідуванні злочинів;
- оптимальне і раціональне використання можливостей, які мають суб'єкти взаємодії;
- нерозголошення даних досудового розслідування й оперативних відомостей [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, підсумовуючи, зазначимо, що нами встановлено приводи для внесення

відомостей про вчинення розбещення неповнолітніх до ЄРДР. З'ясовано особливості створення СОГ, включення до її складу окремих осіб та основні засади її діяльності. Розглянуто принципи взаємодії слідчо-оперативної групи. Сформовано рекомендації стосовно розподілу службових обов'язків не лише за допомогою закріплення відповідних функцій, а й шляхом введення до штатних розписів спеціалізованих відділів в обласних та міських управліннях, а у районних відділеннях Національної поліції рекомендовано включити до штатного розпису слідчих, що спеціалізуються на розслідуванні статевих злочинів.

Література

1. Авраменко С. М. Розслідування розбещення неповнолітніх : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Авраменко С. М. Київ, 2017. 242 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI із змін., внес. станом на 28.11.2019 р. № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.
4. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України № 2135-XII від 18.02.1992 р. (зі змінами від 28.11.2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
5. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : наказ МВС України від 14 серп. 2012 р. № 700. URL: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>

6. Яковчук С. В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування серійних вбивств [Текст] : дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. В. Яковчук. К. 2014. 252 с.

References

1. Avramenko S. M. Rozsliduvannja rozbeshhennja nepovnolitnikh : dys. kand. jur. nauk : 12.00.09 / Avramenko S. M. Kyjiv, 2017. 242 s.
2. Kryminaljnyj procesualjnyj kodeks Ukrainy : zakon Ukrainy vid 13. 04. 2012 r. # 4651-VI iz zmin., vnes. stanom na 28. 11. 2019 r. # 263-IKh. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Kryminaljnyj procesualjnyj kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyj komentar / za zagh. red. prof. V. Gh. Ghoncharenka, V. T. Nora, M. Je. Shumyla. K. : Justinian, 2012. 1224 s.
4. Pro operatyvno-rozshukovu dijajnistj. Zakon Ukrainy # 2135-KhII vid 18.02.1992 r. (zi zminamy vid 28.11.2019 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
5. Pro orghanizaciju vzajemodiji orghaniv dosudovogho rozsliduvannja z inshymy orghanamy ta pidrozdilamy vnutrishnikh sprav u poperedzhenni, vyjavlenni ta rozsliduvanni kryminaljnykh pravoporushenj : nakaz MVS Ukrainy vid 14 serp. 2012 r. # 700. URL: <http://document.ua/pro-organizaciju-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>
6. Jakovchuk S. V. Vzajemodija slidchogho z operatyvnymy pidrozdilamy pid chas rozsliduvannja serijnykh vbyvstv [Текст] : dys. .. kand. juryd. nauk : 12.00.09 / S. V. Jakovchuk. K., 2014. 252 s.